

Asia: VN/1646/2020

Lausuntopyyntö sosiaaliturvkomitean välimietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)**1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakuajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuajojen yhtenäistämällä voisi olla?**

-

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

-

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)**2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?**

-

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

-

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7)**3.1 Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?**

Vates-säätiön mielestä työkyvyn ja työkyvyttömyyden määrittelyjä eri etuuksissa tulee tarkastella uudelleen ja yhtenäistää, jotta päätöksenteko eri palveluissa olisi etuuden hakijan kannalta johdonmukaista ja ennakoitavaa.

Työkyvyttömyyden määrittelyn erot sairauspäivärahan perusteissa, kuntoutustuessa ja työkyvyttömyyseläkkeessä ovat merkittäviä ja tulevat esiin tilanteissa, joissa esimerkiksi sairauspäiväraha on umpeutunut, mutta tämän jälkeen asiakas joutuu tukikatkokseen, kun hänelle ei myönnetä uutta tukea.

Esimerkiksi mielenterveysperusteisten osatyökyvyttömyys- ja työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on kasvussa. Tämä herättää kysymyksen siitä, miten määritellään väliaikainen työkyvyttömyys ja

pitkäaikainen tai pysyvä työkyvyttömyys. Työkykyä tarkastelevien työterveyslääkäreiden ja eläkelaitosten vakuutuslääkäreiden tulkinnot työkyvyttömyydestä ja työkyvyttömyyden kriteereistä vaihtelevat asiakkaan kannalta epätoivottavasti.

Vammaisten tai osatyökykyisten nuorten kannalta työn ja sosiaaliturvan sujuva ja joustava yhdistäminen on erityisen tärkeää, jotta nuori ei ohjaudu liian varhain passivoivaan etuusputkeen.

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Vates-säätiön mielestä lainsäädännön tulisi mahdollistaa työllistymisen edistämisen palvelujen ja työn yhteensovittaminen ja se, että lyhyetkin työsuhteet olisivat kannattavia. Vain osa-aikaiseen työhön kykeneville työttömille tulisi myös löytyä paikka etuusjärjestelmässä. Työkyvyttömiksi todetuille henkilöille tulisi olla mahdollisuus päästä TE-palveluiden piiriin, jos asiakas itse kokee, että työkyvyttömyydestä olisi pienikin mahdollisuus ulos juuri osa-aikaisen työn turvin. Nykyisin työttömyysturvaan on oikeutettu vain kokoaikatyötä vastaanottava työtön.

Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvien etuuksien yhteensovittamista ansiotulojen kanssa tulee yksinkertaistaa ja joustavoittaa.

Opinnollistamisen mahdollisuuksia kuntouttavan työtoiminnan aikana tulee vahvistaa. Opintojen ja työn yhdistäminen esimerkiksi osatyökykyisten nuorten kannalta on joissain tilanteissa paras tapa siirtyä työelämään. Opinnot voivat muutenkin olla sirpaleisia ja vaikka jatkuvan oppimisen ohjelmassa tätä kehitetäänkin, tarvitaan samassa linjassa olevat uudistukset myös sosiaaliturvassa yleisesti.

Vates-säätiö painottaa komitean ehdotusten perusteella, että jo useaan kertaan kesken jäänyt lineaarinen malli voitaisiin saattaa mahdollisimman pikaisesti loppuun. Vieläkin välimietinnössä ehdotetaan, että jatkovalmistelu tehtäisiin vaiheittaisena selvitys- ja lainvalmistelutyönä kolmikantaisesti. Tähän pitkään jatkuneeseen epäkohtaan viitataan myös Työkykyohjelman loppuraportissa.

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja veloitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

Vates-säätiön näkökulmasta kannustimet ja veloitteet palvelutarpeen arviointiin osallistumiseen ovat suotavia, kun ne tapahtuvat oikeaan aikaan ja oikeilla tavoilla. Tähän ei ole osoitettavissa yhtä oikeaa ratkaisua, vaan toteuttamistavat ovat suuressa määrin henkilöriippuvaisia. Tarvittavan henkilökohtaisen tuen osoittaminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa tuottaa parhaan mahdollisen tuloksen.

Sanktioinnin lisääminen ei vahvasta luottamusta työkyvyn tuen prosesseihin eikä motivoi henkilöitä palveluihin sitoutumiseen. Esimerkiksi työkyvyn tuen tarpeessa olevat nuoret karkotetaan helposti palveluista määräämällä velvoittavia toimia ohjauksen vastineeksi. Jos tarpeisiin vastaavia palveluita ei edes ole saatavilla, on kohtuutonta asettaa veloitteita niiden hakemiseen.

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9)
4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?

Vates-säätiön mielestä keikkamaisen työn edellytyksiä tulisi helpottaa. Ensimmäisten hankaluuksien kohdalla tulee esim. mielenterveyskuntoutujilla vastaan asumistuen kriteerit, sillä yleisessä ja eläkkeensaajan asumistuessa on tällä hetkellä erilaiset suojaosat. Keikkamainen työ on vähitellen yleistynyt, siinä on käytössä useita alustoja apuna, mutta palkan ja etuuksien yhteensovittaminen nousee hankalaksi yhtälöksi. Aikajänne, jolla oikeutta asumistukeen tarkastellaan, aiheuttaa myös ongelmia.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12)
5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

-

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

-

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

-

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15)
6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

-

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

-

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

-

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16)
7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämisessä? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

-

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulokitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämisessä?

-

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

-

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seuranta- ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

Vates-säätiön mielestä tulisi kiinnittää enemmän huomiota palvelupolkujen todelliseen sujuvuuteen kohti työllistymistä tukevia palveluja myös hyvinvointialueilla. Koska näissä rakenteissa työllistymisen tuki on heikko eivätkä työkyvyn tuen tiimit eri alueilla ole yhteismitallisia, on riskinä, että ihmiset jäävät pyörimään vielä enemmän ja pidempään sosiaalihuollon palveluissa, vaikka tarkoitus oli aivan päinvastainen. Tässä voi verrata myös tuoretta vammaispalvelulakia, missä näiden palvelujen toimivuus heikkeni alkuperäisestä ajatuksesta.

-

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessa A) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

-

9.3 Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämisessä?

-

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokratialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27)10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

-

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30)11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämisessä?

-

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittääA) etuuksien ehtojen osalta?B) toimeenpanon osalta?

-

13. Ehdotusten priorisointi13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

-

14. Julkisen talouden kestävyys14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

-

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa 6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

-

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

-

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

Vates-säätiö painottaa komitean ehdotusten perusteella, että monialaisen työn kehittyminen jatkuisi suotuisasti. Yksi oleellinen yhdyspinta sosiaalihuollon ja te-hallinnon välillä on uudistuva typ-verkosto. (Välimietinnön s. 124, asiakassuunnitelma.) Varsinkin typ-asiakkaat ovat usein monien sosiaalihuollon palvelujen käyttäjiä. Typ:jä ollaan rakentamassa uudelleen ja nyt olisi ensiarvoisen tärkeää, että tähän kohtaan ei syntyisi uusia palvelukapeikkoja tai katkoksia, ei hallinnollisia eikä käytännöllisiä.

Pakarinen Jaana
Vates-säätiö sr